DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh43343>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 04.05.2020
Kabul Tarihi: 11.06.2020
On-line Yayın: 25.06.2020

Article Type: Research article
Submitted: 04.05.2020
Accepted: 11.06.2020
Published Online: 25.06.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kaya, M. & Tanrıverdi, S. (2020). Sorun Odaklı Bir Durumdan Çözüm Odaklı Bir Duruma Yöneliş: Edebî Eserlerde Karakter Tahlili. *Journal of History School*, 46, 1784-1798.

**SORUN ODAKLI BİR DURUMDAN ÇÖZÜM ODAKLI BİR DURUMA
YÖNELİŞ: EDEBÎ ESERLERDE KARAKTER TAHLİLİ¹**

Mustafa KAYA² & Selami TANRIVERDİ³

Öz

Bu çalışmanın temel amacı çocuk edebiyatı eserlerinden Kocaman Küçük Deniz ve Huysuz Penguen öykülerinde yer alan karakterlerin karşılaştıkları sorunlara karşı sergiledikleri bakış açılarını tespit etmektir. Bu amaç kapsamında yapılan çalışmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. İncelenen verilerin analizinde nitel veri analiz tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. Belirtilen eserlerdeki karakterlerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara ilişkin sahip oldukları çözüm odaklı yaklaşımları ifade eden kelimeler ve cümleler tespit edilmiştir. Tespit edilen ifadeler dört öğretim üyesinden oluşan uzmanlara gönderilmiş onlardan gelen dönütlerdeki ortak olan ifadeler alınmış ve analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Kocaman Küçük Deniz eserindeki karakterler kendilerini öz eleştiri süzgecinden geçirerek hem çevre kirliliği soruna bir çözüm yolu bulmuşlardır hem de herkesin fikrini alarak demokratik bir ortamın oluşmasını sağlamışlardır. Böylece insanın sorunlar üzerinde çözüm odaklı düşünerek farklı alternatif yolları bulabileceğini karakterler üzerinden okuyucuya göstermişlerdir. Huysuz Penguen öyküsünde yalnız kalan, arkadaş canlısı olmayan penguenin kendisine bir hedef seçerek sorunlarından kurtulduğu ve bu hedefini gerçekleştirdikten sonra mutlu bir hayat yaşadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Edebî Eser, Karakter Tahlili, Çözüm Odaklı Düşünme.

¹ Makale yazımı yazar etki oranı: 1.yazar: %50, 2. yazar: %50.

²Araş. Gör. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, m.kaya@yyu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4755-4994

³ Dr. Öğretim Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi- Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı, selamitanriverdi@yyu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0845-7219

From a Probled Oriented to a Solution Oriented Status: Character Analysis in Literary Works

Abstract

The main purpose of this study is to identify the perspectives of the characters in the stories of the Big Little Sea and Grumpy Penguin, one of the works of children's literature, against the problems they face. In the study carried out within the scope of this purpose, document review, one of the qualitative research techniques, was used. Content analysis, one of the qualitative data analysis techniques, was used in the analysis of the analyzed data. Words and sentences expressing the problems experienced by the characters in the mentioned works and their solution-oriented approaches regarding these problems were determined. The determined statements were sent to the experts consisting of four lecturers and the common statements in the feedback from them were taken and analyzed. As a result of the study, it has been determined that the characters in the Great Little Sea work have passed through the self-criticism filter and they found a solution to the problem, and by taking everyone's opinion, they created a democratic environment and created different alternative ways. The penguin, who was left alone in the story of the grumpy Penguin, was found to be free from her problems by choosing a target for herself and lived a happy life after achieving this goal.

Keywords: Literary Work, Character Analysis, Solution-Oriented Thinking.

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı, çocukların büyümeleri ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine eğilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat olarak ifade edilebilir (Şirin, 2000: 9). Çocuk edebiyatı, çocuğun her yönden olumlu bir gelişim göstermesine yardımcı olan, çocuğa görelik ilkesi göz önünde bulundurularak hazırlanan, onun dünyasına hitap eden ve hayal gücünü genişleten bir edebiyat olarak da adlandırılabilir. Sever'e (2013: 24) göre çocuk edebiyatı, anlamadan, sorgulamadan karar veren insanlar yerine; düşünerek, duyumsayarak karar verebilecek duyarlı insanların yetiştirilmesine dönük bir çabanın ürünüdür. Bu bağlamda çocuk edebiyatı eserlerinde olay veya durumlara sorun odaklı yaklaşım yerine çözüm odaklı bir yaklaşımın ön planda olmasının önemli olduğu söylenebilir. Nitekim Kaya ve Siyez'in (2018:5) ifade ettiği gibi, gelişimsel açıdan çocuklar bir şeyi nasıl yapmaya başlayacakları konusunda örnekler/örnek durumlara ihtiyaç duymaktadırlar. Çözüm odaklı yaklaşım bu tür durumlarda çocuklara neler yapabilecekleri konusunda örnekler sunmaktadır.

Çözüm odaklı yaklaşım, problemleri anlayıp düzeltmekle uğraşmak yerine kişinin problemlerinin olmadığı zamanlarla ilgili olarak arzu ettiği geleceği

detaylı olarak anlamaya çalışır ve kişinin bu arzu ettiği geleceğe ulaşabilmek için sahip olduğu kaynakları ve güçlü yanlarını yani özelliklerini tespit eder (Güner, 2011:6). Dolayısıyla çözüme ulaşmak için problemin unsurlarının değil aksine bakış açısının değişmesinin gerektiği (Sparrer, 2012: 13) göz önünde bulundurulduğunda çocuk edebiyatı eserlerinde çözüm odaklı bakış açısını besleyen karakterlerin yer almasının çocuğun gelişimi açısından önemli olduğu düşünülebilir.

Çocuk edebiyatında çocukların ana dilinin zevkine varması, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazanması, bilişsel, duyuşsal, sosyal, kişilik ve dilsel yönden gelişmesi için edebî metinler araç olarak kullanılabilir. Bu edebî metinlerin kimisi şiir, roman, hikâye, masal, fabl gibi kurgusal bir özellik taşıırken kimisi de mektup, günlük, söyleşi, eleştiri gibi kurgusal olmayan özelliklere sahiptir.

Kurgusal bir metin zaman, mekân, olay ve karakter olmak üzere dört temel bileşenden meydana gelir. Kurgunun ana öğelerini harekete geçiren ve bu bileşenler arasında organik bir bağ kurulmasını sağlayan dinamik güç karakterdir (Karataş, 2014: 62). Uslu (2007:187-188) karakteri edebiyatta, bir edebî eserde yer alan kahramanların özelliklerine verilen ad olarak tanımlarken Sever ise (2013: 76) eserlerde olayı sürükleyen, yaşayan en önemli kişi ya da anlatılanlarla doğrudan ilgili olan, anlatımı yönlendiren kişi olarak ifade eder. Bu bağlamda anlatımın probleme değil de çözüme katkı sunan ve çözüme yönlendiren bir yol olması, eserdeki karakterin özellikleri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim problem dışında yapılan konuşma çözüm odaklı konuşma olarak belirtilmektedir. Böylelikle çözüm hakkında konuşulduğunda gerçeklik yeniden oluşturulmakta ve hakkında konuşulan bu gerçekliğe inanılmaktadır (Berg ve de Shazer, 1993; akt. Demirci, 2014: 175).

Kurgusal metinde okur da karakterler sayesinde, onlara karşı ya da onların yanında veya dışında bir taraf belirleyerek metnin dünyasına katılır. Bu aslında yazar, eser ve okur arasındaki şartlı anlaşmanın bir gereğidir (Karataş, 2014: 62). Okur edebî eserlerde yer alan karakterlerle düşsel arkadaşlıklar kurar. Onlar aracılığıyla sorunları tespit eder, tanır ve onların çözümlerine yönelik fikirler üretir. Bu durum çocukta duyarlılığın oluşmasına katkı sağladığı gibi çocuğun zihinsel olarak gelişimine de yardımcı olur. Nitekim Yılmaz'a (2016: 312) göre çocuk kitaplarındaki karakterler, çocuk okurun edebî zevkini geliştirme noktasında etkili oldukları kadar, çocuk okura birtakım iletileri vermek ve onun karakterini geliştirmek açısından da önemlidir. Buradan hareketle çözüm odaklı bir karakterin yer aldığı edebî eserlerin çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin olabileceği söylenebilir. Meydan'ın (2013:124) da ifade ettiği gibi çözüm odaklı yaklaşım, öğrencilerin davranış problemlerinin çözümünde etkili bir biçimde

kullanılmaktadır. Dolayısıyla edebî eserlerde de karakterlerin iyimser bir bakış açısıyla karşılaştıkları problemlere hızlı bir biçimde çözümler üretmeye odaklanmaları, bu eserleri okuyan çocukların da yaşadıkları sorunları çözümlemelerinde yarar sağlayabilir.

Masal, hikâye ve romanlarda kahramanların yaşadığı ikilemli durumlar, değinilen sosyal problemler karakter eğitimi için örnek olay oluşturur. İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, güçlü ile zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya yarıştığı masallar, hikâyeler çocuğa gerçekçi bir dünya sunar (Karatay, 2007). Çocuk için hazırlanan edebî eserler, çocuğun eleştirel düşünmesini geliştirdiği gibi duygu ve düşünce dünyasının zenginleşmesine ve bilgi edinmesine yardımcı olur (Gülgönlü, 2014: 30). Yazınsal kitabın amacı, çocuğa bir şey öğretmek değil, duyarlılık kazandırmak; onlarda sezgiyi ve düşünme yeteneğini geliştirmektir (Sever, 2013: 141). Nitekim bir çalışmada, günümüzde binden fazla yayınlanmış çalışmaya göre, duygusal açıdan rahatsızlık yaşayan insanlara onları alt eden, yani kötü hissettiren akılcı olmayan düşünceleri gösterilse, bu insanlar duygularını ve davranışlarını büyük ölçüde değiştirebilecekleridir (Ellis ve Harper, 2009: 13) görüşü vurgulanmaktadır. Dolayısıyla çözüm odaklı bakış açısına sahip karakterlerin yer aldığı eserlerin, çocukların sağlıklı, iyimser ve çözüme yönelik bir bakış açısı edinmelerinde etkili olabileceği söylenebilir.

Çocuğun sağlıklı, toplumsal değerleri özümsemiş bir fert olarak yetişmesinde edebî eserlerde bahsedilen karakterler etkili olabilir. Bazen kendisine okunan masaldaki kahramanın yerine kendisini koyan çocuk bazen de masala kendi hayal dünyasından yeni kahramanlar, yeni olaylar ekleyerek onu zenginleştirir. Bundan dolayı çocuk için seçilecek eserdeki kahramanların özelliklerinin öne çıkarılması, iyi davranışlarının ödüllendirilmesi şeklindeki motifler büyük bir önem arz etmektedir (Şirin, 2000: 177). Çünkü eserde yer alan kahramanın iyimser olması ve olumluya odaklanması, çocukların da çözüm odaklı bir bakış açısı edinmelerinde olumlu yönde bir etkinin oluşmasını sağlayabilir. Nitekim farklı ortamlar ve yaş gruplarında kullanılan çözüm odaklı yaklaşımın yararlı olabileceği üzerinde durulmaktadır (Gingerich ve Eisengart, 2000: 495). Ayrıca iyi bir çocuk kitabı, çocuğa yaşamın değişik yönlerini öğrenmesinde, türlü insan tiplerini tanımasında, başka ülkeler ve toplumlar üzerinde bilgi edinmesinde çok zengin imkânlar sağlar (Şirin, 2000: 215). İnsan kişiliğinin biçimlendiği çocukluk ve ergenlik döneminde, öykünme, en etkili ve hızlı öğrenme yoludur. Çocuklar, okudukları- dinledikleri kitapların, izledikleri film ya da oyunların kahramanlarıyla özdeşim kurarlar. Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerinden, onların davranış ve eylemlerinden etkilenirler (Sever, 2013: 57).

Çocuk kitapları çocuğun her yönden sağlıklı bir birey olarak gelişimine yaptığı katkının yanı sıra onun okuduğu kitaplarda birtakım problemlerle yüze gelmesine ve bu problemlerle başa çıkabilme yetisini kazanmasına yardımcı olur. Ölüm, ayrılık, boşanma, şiddet, akran zorbalığı, engellilik, madde bağımlılığı, göç, çevre kirliliği gibi sorunlar öne çıkarılarak bir anlamda çocuğun karşılaştığı ya da karşılaşabileceği sorunlardan haberdar olmasına ve bu sorunlarla başa çıkabilme yetisini edinmesine katkı sağlar (Yılmaz, Yakar, 2018: 31-32). Böylece çocuk yaşadığı çevredeki problemleri fark eder, bu problemlerin çözümü konusunda eserdeki karakterlerle kendisini özdeşleştirerek çözüm yolu arar. Sever'e (2013: 76) göre çocuk eserdeki karakterler aracılığıyla insanların başından geçebilecek olayları tanır. Sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da geliştirebileceği davranışlara ilişkin ipuçları edinir. Bu nedenle eserlerde karakterlerin çözüm odaklı bir bakış açısına sahip olmalarının önem taşıdığı söylenebilir. Nitekim çözüm odaklı yaklaşımda kişiyle geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki başarıları hakkında konuşmak kendisine yardımcı olmaktadır. Çünkü geçmiş ve şimdiki başarısızlıklar hakkında konuşmak genellikle kişiyi tekrar problemleri durumun içine çektiği için olumsuz sonuçlara yani sorunlara yol açmaktadır (Bannink, 2007: 88).

Edebî eserde sorunla karşılaşan karakter, dinamik bir özellik göstermelidir. Bu karakter tiplerinin değişime ve gelişime açık, okurun eleştirel düşünme becerisinin gelişimine katkıda bulunabilecek özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda Bannink'e (2007) göre de olumlu eylemlerde bulunabilmesi için birey güçlendirilmeli ve olumlu yönde teşvik edilmelidir. Benzer şekilde, Yakar ve Yılmaz'a (2015) göre çocuk edebiyatı eserlerinde karakterlerin yaşadıkları sorunlar çözülürken tesadüfe bağlı çözümlerden kaçınılmalı, sorunların çözümünde şiddete başvurulmamalı, çevreden yardım alınsa bile kahramanlar kendi sorunlarının çözümünde etkin bir rol almalıdır. Diğer bir bakış açısıyla kahramanın kendi içsel güç kaynaklarını kullanarak sorunlarına çözüm bulmaları sağlanabilir. Nitekim çözüm odaklı yaklaşım da bireylerin istedikleri olumlu değişimi sağlayabilmeleri için kaynaklarını ve kendini toparlama gücünü nasıl kullanılacağını vurgulayan dayanma gücüne dayalı (Karahan ve Hamarta, 2015: 766) pozitif yönelimli bir yaklaşımdır. Bu nedenle çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin çözüm odaklı bir karakter yapısına sahip olmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü Sever (2015:130) bu tip karakterlerin çocuk okurun ilgisini sağlayan önemli etkenlerden biri olduğunu ifade etmektedir. Bu tip karakterler devingen bir özellik taşıdığından dolayı okurun da devingen bir özellik taşımasına yardımcı olabilir. Böylece çocuk okur bir problemle karşılaştığı zaman o problemin üstesinden gelmek için girişimde bulunabilir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada çocuk edebiyatı eserlerinden Kocaman Küçük Deniz ve Huysuz Penguen öykülerinde yer alan karakterlerin karşılaştıkları sorunlara karşı sergiledikleri bakış açılarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarının gelişmesinde çocuk edebiyatı eserlerinin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Çünkü çocuklar, karşılaştıkları sorunlarla nasıl baş edebileceklerini çevresindeki insanlar dışında okuduğu kitaplardaki karakterlerden de öğrenebilmeleri olası bir durumdur. Bu nedenle çocukların çözüm odaklı bir bakış açısı edinmelerinde de kitaplardaki kahramanların sahip oldukları karakteristik yapı ve olaylara yönelik bakış açılarının önem taşıdığını söylemek yanlış olmaz. Dolayısıyla çocuklar, edebî eserlerinde yer alan kahramanların karakter yapılarına ve bakış açılarına göre onlara karşı ya da onların yanında yer alabilmekte veya kahramanın bakış açısından etkilenerek özdeşim kurabilmektedir. Hatta bu özdeşim ve etkilenme durumu çocuğun kendi sorunlarına bakış açısını da etkileyebilme olasılığını artırabilir. Dolayısıyla edebî eserlerde yer alan kahramanların sahip oldukları karakter yapılarının her durumda çocuğun zihinsel gelişimi üzerinde bir etki bıraktığı ve bu durumun da çocuğun hem olaylara bakış açısını hem de davranış ve eylemlerini etkilediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda çocuk eserlerinde olay veya durumlara sorun odaklı yaklaşım yerine çözüm odaklı bir yaklaşımın ön planda olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çocuk edebiyatı kitaplarında çözüm odaklı bir bakış açısına sahip karakterin olmasının, çocukların da bu bakış açısını edinmelerinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın, çocuk edebiyatına ilişkin iki eserde yer alan karakterlerin bakış açılarının irdelenmesi ve çözüm odaklı bakış açısına yönelik farkındalık oluşturabilmesi açısından önem taşıdığı söylenebilir.

YÖNTEM

Kocaman Küçük Deniz ve Huysuz Penguen öykülerini karakterler yönünden incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırmada kullanılan tekniklerden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2016: 189) göre dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken bilgi kaynaklarıdır. Çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemelerin araştırmaya dâhil edilmesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyalleri analiz etmektir.

Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyalini iki edebî eser oluşturmaktadır. Biri Süleyman BULUT tarafından yazılan Kocaman Küçük Deniz kitabı oluşturmaktadır. Kitabın I. basımı 2008 yılında yayımlanmıştır. Çalışmada, “Can Yayınları” tarafından, yayımlanan beşinci baskısı (Ağustos 2015) esas alınmıştır. Diğer eser ise Earle GOODENOW tarafından yazılan ve resimlenen, Uğurböceği Yayınları tarafından basılan Huysuz Penguen kitabıdır. Kitabın I. basımı 2003 yılında yayımlanmış olup çalışmada, birinci baskısı (Eylül 2003) esas alınmıştır.

Verilerin Analizi

Kocaman Küçük Deniz ve Huysuz Penguen adlı öykülerin çözümlenmesinde nitel veri analiz çeşitlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk vd., 2016: 250). Belirtilen eserlerdeki karakterlerin karşılaştıkları veya yaşadıkları sorunlara ilişkin sahip oldukları sorun odaklı ve çözüm odaklı bakış açılarını yansıtan kelimeler veya cümleler tespit edilerek ilgili alandan dört öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. İçerik analizine ilişkin fikir birliği sağlanan cümleler çalışmaya aktarılmış ve değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde Kocaman Küçük Deniz ve Huysuz Penguen eserlerinde yer alan karakterlerin karşılaştıkları sorunlara karşı sergiledikleri bakış açılarıyla ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Kocaman Küçük Deniz

Kocaman Küçük Deniz kitabı, tertemiz, berrak, ıslıl ıslıl bir denizin öyküsüdür.

Hikâyenin ana karakterlerinden Güneş, gökyüzünden keyifle cam gibi berrak olan denizi seyrederek. Deniz o kadar berraktır ki gökyüzünü süsleyen bulut ise denize baktıkça aksini görür ve mutlu olur. Her ikisi de denizin bu temizliğine hayran olur, tatlı tatlı denizi seyrederek.

Bir gün uzaktan büyük bir kayak ile kalabalık bir insan grubu gelir. Denizin ne kadar temiz olduğunu hep birlikte söylerler ve hayran hayran denize bakarak şöyle derler:

“Ne kadar temiz bir deniz, billur gibi!”

Sorun Odaklı Bir Durumdan Çözüm Odaklı Bir Duruma Yöneliş: Edebî Eserlerde
Karakter Tahlili

“Ne kadar saydam bir deniz, cam gibi!”

“Ne kadar berrak bir deniz, ayna gibi!”

Daha sonra hepsi oranın yaşanacak güzel bir yer olduğuna kanaat getirirler:

“Tam yaşanacak yer... Buraya yerleşelim!”

İnsanlar bu güzel yere yerleşmeye karar verdikten sonra denizin hemen kıyısına güzel evler yaparlar, çiçekler ekerler ve ağaçlar dikerler. Bu faaliyetleri yaparken inşaatlardan arta kalan demir, tuğla, çimento atıklarını ne yapacağını bilemezler, biraz düşündükten sonra onları denize atmaya karar verirler:

“Şu molozlardan kurtulduk!” diye sevinirler.

Daha sonra işi moloz ve inşaat yığınlarıyla sınırlandırmayıp çöplerini dökmeye başlarlar. Denizin dibi zamanla cam, çöp yığınları ile dolar. Suyun üstünde ise deterjan kutuları, elma, portakal, domates, kabak, patlıcan, patates kabukları ve sebze kökleri yüzer.

Tertemiz, berrak ve cam gibi olan, balıkların içinde dans ettiği, güneşin berraklığına doyamadığı deniz bir çöp yığını hâline dönüşür. Güneş bir sabah denizi eskisi gibi berrak göremeyince onun kaçtığını düşünür, ancak bulut, ona denizin bir yere kaçmadığını kirden dolayı görünmediğini anlatır. Bunun üzerine güneş ile bulut bir araya gelip bir plan yapar. Bu plan doğrultusunda Güneş, hemen harekete geçer. Güneş öfkesinden kızarır, ateşi yükselir, böylece denizin suyu da buharlaşır. Buharlaşan denizin suyunu bulut içine çeker. Deniz bitinceye kadar bu eylemine devam eder. Sonunda deniz çekilir. Deniz çekilince birdenbire çöp yığınları ortaya çıkar. İnsanlar bu manzarayı görünce:

“Küçücük kalmış kocaman deniz!”

Sular gitmiş!

Dalgalar gitmiş!

Çekmiş gitmiş deniz!”

Bir süre sonra her tarafı kötü bir koku sarar, etraf artık durulacak gibi değildir. İşte o zaman insanlar denizin gitmesiyle ortaya çıkan durumu fark etmeye başlarlar. Herkes konuşmaya başlar:

“Bu çöpler nereden çıktı?”

Birisi:

“Kendi ellerimizle attığımız çöpleri ne çabuk unuttunuz arkadaşlar!”

Mustafa KAYA & Selami TANRIVERDİ

“Bu cam kırıklarını, bu taşları, tuğlaları, harçları, poşetleri, naylonları, tenekeleri... Hepsini biz atmadık mı denize?”

Derin bir sessizlik kaplar ortalığı. Herkesin başı öne eğilir. Güneş inatla ısınısını artırır. Etraf daha çok kokmaya başlar. Hemen bir toplantı yapıp bu soruna bir çözüm bulmaya karar verirler. Hep birlikte etraftaki tüm çöpleri toplamaları gerektiği sonucuna ulaşırlar. Oraya yerleşen tüm insanlar el ele vererek denizde biriken çöp yığınına toplarlar ve denizin yeri ilk günkü hâline dönüşür.

Güneşle bulutun keyfi yerine gelir, bulut yüklendiği denizi bırakmaya başlar.

“‘Denizi damla damla aşağıya indireceğiz... Öyle değil mi?’ ‘Damla damla olmaz!’ diye sesini yükseltti güneş, ‘Kova kova boşaltacaksın yağmuru... Kova Kova! Sen yapabileceğinin en iyisini yaptın, konukseverliğini gösterdin ama adım gibi biliyorum, deniz de çok özlemiştir evini, bir an önce evine kavuşmak ister sanırım.’”

Bulut, içinde biriktirdiği denizi kova kova boşaltır. Deniz evine tekrar kavuşur.

Kocaman Küçük Deniz kitabında kişi-doğa çatışmasıyla yapılandırılan olay örgüsü insanların doğaya verdiği zararlar oluşabilecek olumsuz durumları ele alır. İnsanlar, güneş ve bulutun verdiği dersle devingenlik kazanmışlar ve doğaya karşı başta sahip olmadıkları bilinci edinmişlerdir. Karakterler, deniz çekildikten sonra etrafa koku yayılmasıyla kendilerini öz eleştiri süzgecinden geçirirler. Böylece yaptıkları hatayı anlayıp kendilerinin oluşturduğu tahribatı çevreyi temizleyerek yeniden eski hâline dönüştürürler. Sorun odaklı bir bakış açılarını değiştirerek çözüm odaklı bireylere dönüşürler. Nitekim çözüm odaklı yaklaşım da daha çok unutulmuş kaynaklara ve kişinin geçmişteki problemsiz durumlara yönelik bir yeniden hatırlama durumudur. Öte yandan bu yeniden hatırlamanın etkileri davranış değişimine yol açtığı takdirde alışılmış öğrenim biçimlerinin ötesine geçer (Ateş, 2014). Bu nedenle sözü edilen edebî eserde görüldüğü gibi çözüm odaklı bakış açısını işleyen kitapları okuyan çocuklar da öyküdeki karakterlerle özdeşim kurarak hem çevreyi kirletmeme konusunda bilinç kazanır hem de bir hata yaptıklarında kendilerini de öz eleştiri süzgecinden geçirmeyi öğrenirler.

Huysuz Penguen

Huysuz Penguen, diğer penguenlerle beraber olmaksızın yalnız kalmayı seven, arkadaş canlısı olmayan, arkadaşlarına karşı güler yüzlü davranmayan bir penguenin öyküsüdür.

Sorun Odaklı Bir Durumdan Çözüm Odaklı Bir Duruma Yöneliş: Edebî Eserlerde
Karakter Tahlili

Hikâyenin ana karakteri Huysuz Penguen, arkadaşlarıyla oynamaktansa okyanustaki buz parçası üzerinde bütün gün yalnız kalmayı tercih etmektedir. Çok mutsuz görünüyordu ve endişeli bir hâli vardı:

“Bana neler oluyor?”

Diye kendi kendine söyleniyordu. Ama aradığının ne olduğunu bilmiyordu. Bir gün yine yalnız otururken başının üzerinde uçan martılara baktı:

“Hey, evet bu! Aradığım işte bu! dedi.

Ben uçmak istiyorum!”

Ne yapmak istediğine karar verdikten sonra hemen gidip fikrini arkadaşlarına açtı. Ancak arkadaşları onun fikrine katılmadıkları gibi:

“Bir balık gibi yüzebilir ve bir fok gibi suya dalabilirsin. Neden ille de bir martı gibi uçmak istiyorsun?”

Huysuz penguen arkadaşlarına dönüp:

“Ben uçmak istiyorum. Uçmak, anlıyor musunuz? Uçmak istiyorum! İşte bu kadar.”

Dedikten sonra arkadaşlarının yanından uzaklaştı. Bir ara durdu ve uçmaya çalıştı. Kısacık kanatlarını birdenbire hızla çırpmaya başladı. Kendi kendine söyleniyordu:

“Bir penguenin nasıl uçtuğunu göreceksiniz!”

Kanatlarını tüm gücüyle çırpmaya başladı. Ancak buzun üstünde olduğu yerde kaldı, bir santim bile yükselemedi. O uçmak için çırpınırken o esnada şakacı bir martı ağzında kocaman bir balık kılçığını onun üzerine bıraktı. Penguenin başına çarpan kılçık onun dengesini bozdu ve kayıp düşmesine sebep oldu. Şakacı martı aynı zamanda kahkahalarla penguenin durumuna gülüyordu. Penguen öfkeden deliye dönmüş, ancak elinden bir şey gelmiyordu. Alaycı martıya ağzına geleni söyledikten sonra:

“Bir şeyler yapmalıyım, uçmak için derhâl bir şeyler yapmalıyım.” diye söylendi.

Penguen eskiden bir deniz uçağının suyun üzerinden nasıl havalandığını görmüştü. Kendisinin uçak gibi motoru yoktu, ancak büyük ve perdeli ayakları vardı. Birden buzun üzerindeki suya atlayıp bir uçak gibi suyun üzerinde yüzmeye çalıştı. Denizin üzerinde hızla koşmaya başladı ve istediği hıza ulaştıktan sonra kanatlarını çırpmaya başladı. Öyle bir hıza ulaştı ki neredeyse ayakları görünmüyordu. Kendini uçmaya hazır hissetmişti, gökyüzüne doğru uçmaya çalıştı ama bir türlü uçamadı. Penguen pes etmedi, tekrar tekrar denedi.

Mustafa KAYA & Selami TANRIVERDİ

Suyun üzerinde hızlı gitmeyi başardı, fakat bir türlü uçamadı. Nefes nefese kalmıştı:

“Her şeyden nefret ediyorum. Tüm ihtiyacım olan hız. Bunun bir yolu olmalı! Kesinlikle hızlanmanın bir yolu olmalı.” diye söylendi.

Öfkeli ve yorgun bir şekilde söylenirken birden arkasında suya doğru bakan uzun ve dik bir tepenin olduğunu fark etti. Tepenin ön tarafı çok dik olduğundan arkasından tırmanmaya başladı. Bir yandan da söyleniyordu:

“Göstereceğim ben onlara, nasıl uçulduğunu hepsine göstereceğim.”

Tepeye çıkmaya devam ediyordu. Kimi yerlerde tepe o kadar dikleşti ki birkaç kez kaydı ancak pes etmedi. O kadar öfkeliydi ki yorgunluğunun bile farkında değildi. Yolun yarısına varmadan nasıl olduğunu anlayamadı birden paldır küldür kaymaya başladı. Kocaman bir kartopu gibi tepeden yuvarlanıyordu, tepenin dibine varınca durdu. Üzerindeki karları hemen temizledi ve tekrar tepeye tırmanmaya başladı. Ancak bu sefer daha dikkatli hareket ediyor, adımlarını atmadan önce basacağı yeri kontrol ediyordu. Sonunda tepenin en uç noktasına ulaştı. O kadar yüksek bir tepeydi ki arkadaşları buradan küçük siyah birer nokta gibi görünüyordu. Öyle heyecanlıydı ki sanki kalbi duracaktı. Bir an tereddüt etti, tepe o kadar yüksekti ki nerdeyse kararından vazgeçecekti. Ancak buraya uçmak için çıktığını hatırladı. Gözlerini kapatıp kendisini aşağıya doğru bıraktı. Penguen gittikçe hızlanmaya başladı. Kaygan buzun üzerinde şimşek hızıyla kayıyordu. Kayarken kanatlarını açmayı unutmayan penguen, birkaç saniye sonra buzulun kenarından havaya uçu:

“Uçuyorum, uçuyorum!” diye neşeyle çığlık atıyordu. Balıklar, martılar ve diğer penguenler hayretle onu seyrediyorlardı. Huysuz penguen sonunda uçmayı başarmıştı.

Huysuz Penguen kitabında kişi-kişi ve kişi-toplum çatışmasıyla kurgulanan olay örgüsü bir kişinin kendisine güvenerek üstesinden gelebileceği bir durumu ele almıştır. Eserdeki karakterlerden Huysuz Penguen, mutsuz, yalnız yaşayan, kendinde sorun gören bir karakter iken kendisine bir hedef belirledikten sonra o hedef etrafında mücadele edip amacına ulaşan ve sorunlarının üstesinden gelen bir karaktere dönüşmüştür. Nitekim çözüm odaklı yaklaşımda da bir problemin üstesinden gelmek isteyen kişinin spesifik, ulaşılabilir ve somut amaçlar oluşturmalarının önemli olduğu ve bu amaçların gözlenebilir olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Çünkü çözüm odaklı yaklaşımın temel ilkelerinden biri küçük değişikliklerin büyük değişikliklere yol açabileceği düşüncesidir. Bu nedenle hiçbir makul hedefin önemsiz görülerek reddedilmemesi gerekir. Dolayısıyla en iyi amaç, istenmeyen davranışların yerine neyin konulmuş olacağını açıkça

gösteren amaçlardır (Murdock, 2013). Bu bağlamda hikâyenin kahramanı olan huysuz penguen de mücadeleci özelliği ve azmi sayesinde kendi sorununu, deneme yanılgılarıyla ve değişime yönelik küçük adımlarla ilerleyerek çözmüş ve amacına ulaşarak mutlu bir birey olmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak Kocaman Küçük Deniz öyküsünde çevre kirliliği ile ilgili bir sorun dile getirilmiştir. Öyküdeki kahramanlar yeni yerleştikleri bölgeyi çevreyi kirleterek yaşanmaz bir hâle getirmişlerdir. Sorunun kaynağı olan karakterler kendilerini öz eleştiri süzgecinden geçirerek hem soruna bir çözüm yolu bulmuşlar hem de herkesin fikrini alarak demokratik bir ortamın oluşmasını sağlayarak farklı alternatif yollarının ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Buradan hareketle problem odaklı yaklaşım yerine çözüm odaklı bir yaklaşım sergilemenin daha yararlı olduğu görülebilmektedir. Nitekim Simon ve Nelson (2005), çözüm odaklı yaklaşımdan yararlanan bazı bireylerin yardım alma sürecinde kendilerine yardım eden uzmanla bulundukları esnada problemin çözümüne ilişkin konuşulmasının yararlı olduğunu ve konuşma süresince problemin üzerinde durularak problemin içselleştirilmesi yerine çözümün nasıl sağlanacağı ile ilgili tartışılmasının değişimi sağladığını belirtmektedirler. Benzer araştırmalarda da çözüm odaklı düşünceye sahip olan bireylerin, belirledikleri hedefler doğrultusunda hareket ettikleri, problemleri ile çözümü birbirinden ayırdıkları ve sahip oldukları güç kaynaklarına ilişkin farkındalık kazanarak hedeflerine ulaşmak için gerekli olan girişimlerde bulunma isteği içinde oldukları vurgulanmaktadır. Bu durumda bireylerin sahip oldukları potansiyeli ortaya çıkarmaları ve güç kaynaklarını kullanarak hedefleri doğrultusunda harekete geçmeleri gerekmektedir (Grant, 2011; İbrahim, Kelly, Adams ve Glazebrook, 2013; Şanal-Karahan, 2016). Bu bilgiler doğrultusunda çözüm odaklı eserlerin çocukların problemlerine ilişkin çözüme ulaşabilmeleri doğrultusunda onlara öz güven sağladığı söylenebilir. Nitekim çözüm odaklı yaklaşımın çocukların öz-yeterlik inancı üzerinde olumlu bir etkisini olduğu bulgusu (Bingöl ve Akın, 2015) literatürde yer almaktadır.

Huysuz Penguen öyküsünde yalnız kalan, arkadaş canlısı olmayan penguenin kendisine bir hedef seçerek sorunlarından kurtulmaya çalışması ve bu hedefini gerçekleştirdikten sonra yaşadığı mutluluk anlatılmıştır. Buradan hareketle çocuklar da bu tür eserleri okuduklarında yaşadıkları veya yaşayacakları problemlere ilişkin hedefler belirleyerek çözüme ulaşmaları konusunda farkındalık kazanabilirler. Nitekim literatür incelendiğinde sadece çözüm odaklı konuşmanın bile bireyde esaslı değişikliklere yol açtığı ve bu

çözüm odaklı konuşma sayesinde bireyin çözüm olabileceğini fark ederek tekrar umutlandığı belirtilmektedir (Sparrer, 2012). Ancak diğer birçok yaklaşımda olduğu gibi çözüm odaklı yaklaşım da bütün öğrenciler için geçerli olmayabilir. Yani, bu yaklaşım her öğrencinin problemine yanıt vermeyebilir. Bazı öğrenciler olumlu değişime fazla direnç göstererek değişmek istemeyebilirler (Doğan, 2000). Bu bağlamda çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin çözüm odaklı bir bakış açısına sahip olmalarının, çocukların da kendi problemlerine bu bakış açısıyla yaklaşımlarında etkili olabileceği düşünülmektedir. Fakat şunu da belirtmekte fayda var. Sadece çözüm odaklı kitaplar okumanın çocuğun olaylara bakış açısını tamamen değiştireceği yanılgısına kapılmamak gerekmektedir. Çünkü çocuklarda değişimin sağlanabilmesi için çözüm odaklı bakış açısının önemini kavrayan bir aile-okul-öğretmen birlikteliğinin yani uygun çevrenin olması gerektiği ancak böyle bir durumun sağlanmasıyla çocuğun okuduğu kitaplarda edineceği çözüm odaklı bakış açısını yaşamına daha fazla aktarabileceği düşünülmektedir. Bu açıklamalar bağlamında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1. Okul psikolojik danışmanları, çözüm odaklı yaklaşım ile ilgili öğretmen ve öğrencilere yönelik bilgilendirici etkinlikler düzenleyebilirler. Bu durum çözüm odaklı düşünmenin önemine ilişkin farkındalık oluşturabilir.
2. Öğretmenler, okullarda kitap okuma saatlerinde öğrencilerine çözüm odaklı düşünmeyi de kapsayan olumlu/ pozitif yönelimli kitapları okutabilirler.
3. Araştırmacılar, Türkiye’de çözüm odaklı psikolojik danışma yaklaşımına ve çözüm odaklı düşünceyi işleyen kitaplara dayalı psiko-eğitim programlarının çocuk ve ergenlere uygulanmasının etkililiğini inceleyen deneysel çalışmalar yapabilirler.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Ateş, B. (2014). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Fobi ile Başa Çıkmalarında Çözüm Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bannink, F. P. (2007). Solution-focused brief therapy. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 37(2), 87-94.
- Bingöl, T. Y. & Akin, A. (2015). Çözüm odaklı kısa süreli yaklaşıma dayalı grup rehberliği programının öz-yeterlik inancına etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 321-340.
- Bulut, S. (2015). *Kocaman Küçük Deniz* (5. Baskı). Can Çocuk.

Sorun Odaklı Bir Durumdan Çözüm Odaklı Bir Duruma Yöneliş: Edebî Eserlerde
Karakter Tahlili

- Büyüköztürk, Ş. vd. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (20. Baskı). Pegem.
- Demirci, İ. (2014). Çözüm odaklı kısa terapi. A.N. Canel (Ed.). *Terapide Yeni Ufuklar: Modern, Postmodern ve Kısa Terapiler* içinde (s.171-196). Pinhan.
- Doğan, S. (2000). Okul psikolojik danışmanları için yeni ve pratik bir yaklaşım: Çözüm-Odaklı kısa süreli psikolojik danışma. *Eğitim ve Bilim*, 25(116), 59-64.
- Ellis, A., & Harper, R. A. (2009). *Akılcı Yaşam Kılavuzu* (S. Kunt Akbaş, Çev.). HYB Basım.
- Goodenow, E. (2003). *Huysuz Penguen*. Uğurböceği.
- Gingerich, W. J. & Eisengart, S. (2000). Solution-focused brief therapy: A review of the outcome research. *Family Process*, 39(4), 477-498.
- Gülgönül, B. (2014). *Bilgin Adalı'nın Hikâye ve Romanlarında Yer Alan Eğitsel İletiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güner, O. (2011). *Çözüm Bende Saklı: Çözüm Odaklı Terapi Yöntemi, Çocuk ve Gençlerde Kullanımı*. Efil yayınevi.
- Grant, A. M. (2011). The solution-focused inventory: A tripartite taxonomy for teaching, measuring and conceptualising solution-focused approaches to coaching. *The Coaching Psychologist*, 7(2), 98-106.
- İbrahim, A. K., Kelly, S. J., Adams, C. E. & Glazebrook, C. (2013). A systematic review of studies of depression prevalence in university students. *Journal of Psychiatric Research*, 47(3), 391-400.
- Karahan, F. Ş. & Hamarta, E. (2015). Çözüm odaklı envanter: Güvenirlilik ve geçerlik çalışması. *Elementary Education Online*, 14(2), 757-769.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında karakter kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Meydan, B. (2013). Çözüm odaklı kısa süreli psikolojik danışma: Okullardaki etkililiği üzerine bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 120-129.

- Murdock, N. L. (2013). Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları. (F. Akkoyun, Çev.). Nobel.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve Edebiyat*. Tudem.
- Sever, S. (2015). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* (2. Baskı). TUDEM.
- Simon, J. & Nelson, T. (2005). Results of last session interviews in solution focused brief therapy: Learning from the clients. *Journal of Family Psychotherapy*, 15(4), 27-45.
- Sklare, G. B. (2018). *Okul Danışanları İçin Çözüm Odaklı Kısa Süreli Psikolojik Danışma* (A. Kaya ve M. D. Siyez, Çev.). Pegem.
- Sparrer, I. (2012). *Çözüm Odaklı Yaklaşım ve Sistemik Yapısal Dizime Giriş*. (E. Suvarierol, Çev.). Pan.
- Şanal-Karahan, F. (2016). *Üniversite öğrencilerinde çözüm odaklı düşünmenin depresyon, anksiyete, stres ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. Çocuk vakfı.
- Uslu, M. (2007). *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Yağmur.
- Yakar, Y. M. & Yılmaz, O. (2015). Beyazbulut dergisinde yer alan kurgusal metinlerdeki karakterlerin çatışmaları çözme biçimleri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçe Öğretimi Özel Sayısı*, II, 57-66.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Basım). Seçkin.
- Yılmaz, O. (2016) Kurgusal nitelikli çocuk kitapları ve karakter eğitimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 311-325.
- Yılmaz, O. & Yakar, Y. M. (2018). Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 3(6), 29-42.